je mnoho latentních sil ve Slovanstvu potlačených staletými porobami a skrytých ve kvasu zápasů politických a sociálních. Ale přijde doba, kdy z tohoto kvasu vyjde Slovanstvo se svou kulturou a svým vlastním pokrokem, jenž ovšem bude jiný, nežli ten, k němuž došly a dojdou jiné národní celky.

Je to sice stará slavjanofilská teorie, že Slovanstvo má také své speciální poslání v kulturních dějinách, jako je měli a mají velcí národové, ale já v ně věřím, neboť běh světa k tomu ukazuje a Slovanstvo mělo vždy v sobě touhu a snahu přese všechny rozvraty a strasti tvořit něco vyššího, tvořit něco, co by nás více než jinde přiblížilo k ideálům celého lidstva."

Emanuel Vlček

K STÝM NAROZENINÁM LUBORA NIEDERLA

Profesor Lubor Niederle, jehož sté výročí narození letos oslavujeme, věnoval mnoho svého zájmu i antropologii. Jako žák Manouvrierův a Rankův ještě koncem století vytčil hlavní problematiku tohoto oboru v „Nástinu dějin anthropologie" a v „Příspěvku k anthropologii zemí českých". I když další léta znamenala pro něho práci v archeologii, nikdy nepřestal sledovat nové výzkumy všech světových pracovišť. Důkazem toho je i článek z konce Niederlovy publikační činnosti. Je to uvedení do problematiky — řešení ponechává autor mladším vědeckým generacím. Možná, že se v názorech na dané téma mnohé opravilo. Od třicátých let, kdy článek byl napsán, prošla antropologie dlouhým vývojem. Jenže zůstává nadčasovost pojetí. Ještě po třiceti letech je vzorným příkladem slova učitele k žákovi.

Lubor Niederle:

Jeden z úkolů české antropologie

Vezmeme-li do rukou historické zprávy o Hunnech a Avarech a různé systémy plemen lidských, shledáme, že oba národové, kteří přišli ze střední Asie do střední Evropy v V. a VII. století a zanechali zde po sobě množství památek v hrobech (zejména Avarové, kteří tu seděli několik set let), stále byli zařazováni do větve mongolské nebo turkotatarské (také turanské) v širším slova smyslu. Tak soudili dříve nejen historikové, ale i antropologové francouzští*) (z novějších ještě Deniker, nebo Saller a také Ludvík Bartucz, maďarský badatel, jenž se speciálně a horlivě obírá historickou antropologií uherskou, řadí oba kmeny z historického i antropologického hlediska k Mongolům, tak jako Fettich*).)

Je-li toto umístění správné, potom bychom čekali, že středoasijský mongolský anebo tatarský typ, jenž podle běžných vědomostí vyznačen především brachycefalií, širokým plochým obličejem s vyčnělými oblouky lícními a nízkým čelem, dále černými vlasy a žlutohnědou pletí,*) provázet bude v bývalých Uhrách ty hroby z V.—VIII. st., jež jsouce rázu nomádského, obsahují kulturu tzv. keszthelskou původu asijského a s příměsí byzantskou. To jsou hroby, jež archeologie přičítá z části Hunům a z části Avarům. Hroby ze VI.—VIII. století pokládají se obecně za avarské. O starším stupni hunském z V. stol. je představa méně jasná, poněvadž je příslušného materiálu dosud málo.*)

Naproti tomu se však dočítáme s překvapením v knize Kruscho, že podle G. Ruggieriho jsou avarské lebky v Uhrách dolichocefální*) a také poslední Bartuczovy práce ukazují nové výsledky. Mezi lebkami z pohřebiště u Kösladány našel sice téměř samé brachycefaly mongolského typu,*) ale v mošonském Szentjánoši při čistě mongolském obličeji dva typy, z nichž jeden (A) je dolichoidní, mesocefalní a druhý (B) brachycefalní.*) V Üskü byli sice opět ve velké většině krátkolebci mongolského typu jako v Kúndombu, ale v Jutasi naopak byly ve valné většině elementy dolichoidní a nemongolské,*) jaké se ostatně objevily i ve Csúny, Füztö, Bakonykoppány a v samém Keszthely. (Dolichoidní typus A se objevil dále i v Mosonszentpéteru, Csúny, Nemesvölgy, Szeged-Üthalomu, Bágyoku, Szentesi, Ondódu, Gáteru a Martély.*) (Bartucz snaží se vyřešit tento spor tím, že vedle starších, domácích typů rozlišuje v mongolské sérii Huny od Avarů, a to tak, že za hunský typ pokládá mongolské dlouholebce a za vlastní avarský mongolské krátkolebce, připouštěje ovšem, že se oba typy mísily již v Asii a před příchodem k Dunaji.*)

Tímto stavem věcí dostáváme se před problém, který zajímat musí i naše české antropology, neboť rozšířením naší republiky o severní část bývalých Uher dostalo se do našeho území kus teritoria avarského a s ním i velká pohřebiště rázu keszthelského (např. u Nové Vsi), nehledíc ani k tomu, že nás zajímat musí etnické poměry bývalé Říše velkomoravské, která v jednu dobu sahala i do avarské Panonie. Jak máme vyložit tyto různosti dosud konstatované? Co jsou ti dlouholebci s obličejem mongolským a co druzí nemongolského typu? Lze vůbec oddělovat Huny a Avary ve dva typy lebeční odchylné, jak činí Bartucz?

Nechci řešit tyto otázky, nemaje k tomu dostatečné antropologické erudice a znalosti celého příslušného materiálu. Ale chci aspoň na něco poukázat z historického hlediska, čehož nebylo dosud náležitě povšimnuto.

Předně víme z historie, jak jsem nedávno ukázal v článku „Avaři a Slované" (Praeh. Obzor 1932), že v zástupech avarských vojsk bylo v VI. a VII. století velké procento lidí původu jiného, evropského a indoevropského, totiž Germánů a Slovanů. Tak např. v bojích, které s nimi měli Řekové v Banátě r. 600—601, bylo zajato 17 000 chakanských bojovníků, ale z těch bylo jen 3000 pravých Avarů; 8000 bylo Slovanů a 6000 jiných barbarů (hlavně Germánů). Rovněž mezi padlými byla velká většina Slovanů. A tento poměr vlastních Avarů k domácímu obyvatelstvu (Avaři přišli nedlouho předtím) byl, jak vidíme z dalších narážek, patrně i na jiných místech. Avaři žili se Slovany zjevně v těsné symbióze.

Následkem toho musíme si vždy nejdříve položit otázku, zdali a pokud je antropologický materiál z daného avarského, tj. keszthelského pohřebiště, promíšen typy germánskými a hlavně slovanskými. Neboť po tom, co víme z historie, je na jevě, že musíme neustále očekávat příměs těchto dvou neasijských a nenomádských živlů v materiálu keszthelském, s ní počítat a ji hledat i oddělit. A to bude vděčný úkol našich i uherských antropologů.*) Nechci tím říci, že tak bylo na všech pohřebištích Bartuczovi známých — někde je materiálu příliš málo —, ale takové velké potřebiště, jako bylo v Jutasi, ukazuje zřejmě, že značná část hrobů nebyla avarská. Totéž bylo jinde a bude podle vší pravděpodobnosti v hrobech u Nové Vsi Děvínské, podaří-li se zachovat tamější somatologický materiál.

Že se Slované lišili zevnějškem a také strukturou od asijských nomádů, kteří náhle přišli z Asie a byli tedy původu zcela jiného a poměně čistí, nemůže být pochyby. Císař Konstantin zapsal ještě v X. století, že se Avarové, jejichž zbytky žily v severní Dalmácii, lišili — jak od Slovanů, tak od Románů.*)

To je tedy první úkol našich antropologů, stojí-li před materiálem keszthelské kultury: vyloučit z něho, je-li tam, element slovanský. Úkol není snadný vzhledem k současné při-

---

[1]) Na př. Lagneau, Lefèvre, Zaborovski, (srv. Bullet. d'anthr. 1861, 394; 1864, 421; 1898, 171—175, 180).

[2]) N. Fettich Bronzeguss 93 sl. — Arch. Ert. 45. 326.

[3]) Mezi brachycefaly řadí mongolské a turanské národy nejen Topinard (Élément d'anthr. 411), ale i pozdější i přední anthropologové, jako A. Haddon, Races humaines, P. 1920 169; F. Birkner. Die Rassen und Völker, B. 1913, 515; G. Schwalbe — E. Fischer, Anthropologie, L. 1923, 213, R. Martin, Lehrbuch d. Anthr., J. 1914, 674; J. Deniker, Les races et les peuples de la terre, P. 1926, 95, 459 461; F. Saller, Anthropologie, B. 1930, 178; E. Pittard, Les races. P. 1924, 392; A. Ivanovskij napsal na základě měření značné řady živých Mongolů a také 83 lebek: „Die Mongolen müssen nach ihrem Längenbreitenindex unbedingt zu den Brachycephalen gezählt werden" (Arch. f. Anthr. XXIV, 73, 85). U živých jich na el 90%, u lebek 71%.

[4]) Nejnověji Alföldi odděluje Huny od keszthelské kultury a dává jim jinou, starší, v Uhrách méně zastoupenou. (Alföldi dokázal, že lid keszthelský jest z vysloveně mongolské rasy (Eurasia IX, 285), dovolávaje se Bartucze (u Fetticha Bronzeguss 1929, 83 a Jutas-Üskü 1931, 75).

[5]) Kruse W., Deutsche und ihre Nachbaren, L. 1929 208.

[6]) Eurasia V., 72.

[7]) Bronzeguß (Skytika II), 86.

[8]) Rhé — Fettith, Jutas und Üskü (Pr. 1931), 75 sl.

[9]) Bronzeguß 94.

[10]) Rhé — Fettich, Jutes 81, Bronzeguß 95.

[11]) Bartucz mluví (Jutas 1. c. 81) v Zádunají o domorodých Keltech a římských barbarech, spíše Fettich myslí na Slovany a Germány.

[12]) De adm. imp. 30.

míšenému elementu germánskému, ale domnívám se, že srovnáním materiálů keszthelských se sousedními i o něco málo pozdějšími tělesnými zbytky z čistě slovanských hrobů IX. až X. stol. na Slovensku, na Moravě a v Čechách, dá se zjistit, co je slovanského v hrobech západních a středních Uher.

Tím, co jsem právě pověděl, nechci však říci, že by starý lebečný typ avarský nebo hunský musil být mongolsky brachycefalní a nemohl mít tvaru delšího.

Otázka kraniologického rozboru keszthelských hrobů je totiž ještě komplikována tím, že mongolský původ Avarů nebo Hunů není zabezpečen. Mongolská rasa je jiná.*)

Dnes je zjištěným faktem, že důležitým elementem v střední Asii byli kdysi i národové bílé rasy, kteří se silně odlišovali od rasy žluté svojí tělesnou i duševní potencí a svými zevními rysy, jež je sbližovaly s Evropou. Je to doložené zprávami historickými i obrazy odkrytými v Čínském Turkestánu nebo v Mongolii. Byly to vyšší vrstvy panující nad vrstvami nižšího původu žlutého a stykem tím vytvořila se v střední Asii směs plemenná, o níž podal např. dobré poučení francouzský antropolog A. Legendre, jenž dlouho žil v Číně a v střední Asii.*) K těmto vyšším vrstvám počítá Legendre především Huny, ale bezpochyby patřili k nim celým rázem svých výbojů i Avarové. I v chazarském (?) Saltově našel G. Čučukalo lebky dolichoidní.*)

Je tedy možno, že nás zajímající národové, kteří oba náležejí k turkotatarské skupině, byli odchylní od vlastního mongolského typu a že náleželi k rase jiné. Vpravdě mongolská individua s mongolskou tváří a silnou brachycefalií mohou být představiteli těch zástupců žluté rasy, kteří se připojili k hunskoavarským invazím a byli jimi strženi do Evropy.

Slovem, v tělesném materiálu keszthelských pohřebišť je ještě tolik různých možností, že pokládat hroby ty šmahem jen za avarské nebo hunské nebylo by správné. To také uznávají maďarští o keszthelskou kulturu nad jiné zasloužilí badatelé N. Fettich a L. Bartucz. Ale rozlišit a určit všechny současné typy nebude snadné. Dosavadní materiál k tomu ještě nestačí. Bude potřebí přinejmenším několik větších sérií lebek z velkých uzavřených pohřebišť, na nichž by se odráželo celé skutečné složení tehdejšího osadnictva středního Podunají i jeho typická kultura z doby hunské a avarské. Slované tam jistě nebudou chyběti a k nim především obracím zřetel našich badatelů. L. Niederle

RESUME

Autor ukazuje na rozpory, které se dnes vyskytují mezi typem mongolským v Střední Asii a typy lebečními z uherských hrobů kultury keszthelské, ačkoliv její nositelé, Hunové a Avaři, pokládáni jsou také za Mongoly. Jelikož se mimo to objevuje v těchto pohřebištích mnoho lebek zcela nemongolského rázu, přicházejí zde v úvahu i Germáni a Slované, zejména tito v době avarské. Českým antropologům naskytuje se zde vděčná analýza uherského materiálu.

Tallgrenn má Huny za brachycefaly, Esa VII, 198.

Turanide Rasse (= *turkotatar.*-Denikera) *Dříve Turanci a Osmanci byli pokládáni za mongolské. Což chyba.* — Dnes se připojuje tur. rasa od všech antropologů k *europ. rasám* (ale *s některými mongolskými znaky,* poněvadž sousedí *s oběma.* Jihozáp. je evropštější.

Ráz. Stř. výše, evrop. ráz celkový, ale trochu mongol. Wangenbeine, dále *mírná brachycefalie* a hypsicefalie, obličej podlouhlý.

Rozložení. V Asii střední (Turkestán — Jakuti) a záp. — Malá Asie. Tataři v Rusku. K nim i *Avaři, Hunové,* Pečini, Uzi.

---

[13]) Eicktstedt, Rassenkunde 169, 174, 190.

[14]) Illustration 1925, I, 634. Také jiní anthropologové konstatovali přítomnost Evrop[illegible] bliž ích a dolichoidních živlů ve střední Asii např. již Zograf, Ikov a také Talko-Hryncewicz.

[15]) Čučukalo, Les cranes de Verchne Saltovo (Chark. 1926). Cit. Fettich, Adatok a honfongl. 1931, 328.

Práce je doložena volnými lístky. Některé z nich nesou charakter excerpt, jiné jsou volnou poznámkou pod čáru. Jelikož jsem nechtěla v koncepci poru it dílo zřejmě připravené k tisku, připojuji tyto poznámky dodatečně:

Eickstedt, Rassenkunde 170, typus turanské rasy lícní lebka *mäßig breit* und hoch, dazu *kurz.*

Hunové a Avaři bezpochyby náležejí turanské skupině, ale i tam ta hunská dolichocefalie činí obtíže.

Srovnat jaké jsou typy lebečné v Alföldiho hrobech *hunských* = mongol. dolichocefali?

Przegląd antr. *VI, 26 sl.*

Talko-Hryncewicz pokládá také sibiřské hroby kostrové, jejichž typ na řece *Sudže ve vých. Sibiři,* za *hunské,* nomádské.

Mužské lebky jsou většinou *středolebé* (stř. ind. *78, 3*), jen ženy kloní se k brachycefalii (stř. ind. *80, 5*). Jsou vyšší, obličej prodloužený, očnice široké, nosní otvory střední.

Tedy celkem kloní se k *dolich.* typu při mírné *prognatii.*

Jsou-li to Hunové, tedy neměli ráz mongolský pod. jako Avarové. Vlivy mong. do Uher vnesli teprve *Mongolové* historičtí. Lid v Uhrách typ smíšený z několika ras, a sice se složila rasa alpská s příměsí dinarské a mongolské.

Maďaři při příchodu měli už samostatné 4 typy křížení — jednak mongol. a kavkaz. rasy. Původně Prauhři neměli kavkazského elementu.

J. Junková

IN MEMORIAM

PROFESSOR IRANEUSZ MICHALSKI †

Erst vor kurzem gedachten wir des Ablebens von Prof. Dr. B. Rosiński und nun erlitt die polnische Anthropologie einen weiteren sehr schmerzlichen Verlust...

Am 14. Januar 1966 verschied plötzlich einer ihrer bedeutenden Vertreter, leidenschaftlicher Kämpfer für die wissenschaftliche und menschliche Wahrheit — Professor Dr. Iraneusz Michalski, Leiter des Lehrstuhls für Anthropologie an der Universität Lodź, Begründer einer neuen Forschungsrichtung, der sog. Lodźer morphologisch-vergleichenden Schule. Das Wesen dieser Schule bildet die Verbindung der ursprünglichsten Gedankentraditionen der polnischen Anthropologie mit den neuen Resultaten von Prof. Michalski und seiner Schüler, welche den umfassenden und sehr schwierigen Abschnitt der Wissenschaft vom Menschen, die rassische Klassifikation der Menschheit und die Analyse der morphologischen Struktur ethnischer geläufigen populationistischen Richtung, welche den Begriff der Rasse und der gegenseitig sich mischenden Menschengruppen oder Populationen gleichsetzt, versteht die morphologisch-vergleichende Schule die Struktur einer jeden solchen Gruppe als innerlich rassisch differenziert und bestimmt die Prozentanteile individuell verschiedenartiger rassischer Komponenten — der Grundtypen und Rassen. Unter dem Begriff des Typus versteht man dabei einen beliebigen Komplex menschlicher Individuen, die eine Ähnlichkeit diagnostisch-morphologischer, deskriptiver und metrischer Merkmale aufweisen, in denen die Form des Kopfes, des Gesichts, der Nase, die Farbe der Augen und der Haare, der Wuchs usw. enthalten ist. Prof. Michalski schuf Spezialmethoden dieser Merkmale, sowie der Typendifferenzierung und der Aufzählung ihres Anteils in der Bevölkerung und brachte so in die Wissenschaft über den Ursprung verschiedener Menschengruppen einen neuen Forschungsbeitrag. Seine Studien fundierte er durch ein umfangreiches Material von mehr als 36 000 bei Militäraktionen im vorkriegszeitlichen Polen anthropologisch photographierten Individuen und an mannigfachen Serien: Deutscher, Lausitzer Sorben, Zigeuner, Chinesen, Sikhen, Ägypter und afrikanischer Stämme aus dem Kongo, wodurch er die Kenntnis der anthropologischen Struktur dieser Gruppen bereicherte und genaue Beschreibungen der Grundkomponenten von Menschengruppen bot. Seine Interessen überschritten weit die Grenzen der ethnischen Anthropologie: Er beschrieb die Haupteigenschaften des menschlichen Körperbaues, als erstem in der Welt gelang es ihm eine photographische Übersicht der unmeßbaren deskriptiven Merkmale lebender Individuen sowie der Schädel zusammenzustellen, wodurch die Beschreibung des faktischen Materials wesentlich er-

---

Některá poznámka je psána těsnopisem. Stejně tak některá zkratka je těžko čitelná, zvláště se to týká poznámek psaných tužkou. Podtržení textu nechávám v původní úpravě.